

Славяните, Рус и техните съседи през епохата на Средновековието: проблеми на религиозната, етническата и политическата идентичност / Слов'яни, Русь та їхні сусіди доби Середньовіччя: проблеми релігійної, етнічної та політичної ідентичності

DOI: 10.7546/DS.2024.17.01

**ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА МИГРАЦИЯТА НА
СИНОВЕТЕ НА АТИЛА НА ИЗТОК**

Калоян Чобанов

Докторант, Катедра „Стара и средновековна история“, Университет „Св. св. Кирил и Методий“, ул. „Теодосий Търновски“ 2, 5003, Велико Търново, България,
e-mail: kaloyanchobanov@abv.bg, ORCID: 0009-0009-2098-6632

В статията се проследява процесът на миграция на синовете на Атила на изток от втората половина на V в. В историографската традиция този процес се разглежда като еднократен, пълномощаен акт, извършен или непосредствено след битката при р. Недао (Панония) през 454 г., или десетилетие след нея.

В настоящото проучване се установява, че синовете на Атила се изтеглят на изток от Карпатите не вкупом, а поетапно в периода 454–466 г. Анализът на изворите ни позволява да говорим за поне три такива миграции: първи напускат Среден Дунав синовете на Атила, които се намират в обкръжението на Елак. Това се случва през 454 г., след като Елак пада убит в битка с гепидите и техните съюзници. Новите местообитания на братята му могат да се потърсят в най-източните краища на Степната империя – до бреговете на р. Дон. Втори са хуните, водени от най-малкия син на Атила Ернах. През 454 или през следващата 455 г. след неуспешната си военна кампания срещу остготите те са принудени да се изтеглят към бреговете на р. Днепър в източно съседство с първата група. Трети и последни са хуните около Денгизих. След ново тежко поражение от остготите през средата на 460-те, този син на Атила мигрира на изток от Карпатите в източно съседство с брат си Ернах.

Ключови думи: миграция, изток, синове, Атила, Елак, Ернах, Дегизих

**ABOUT THE MIGRATION OF THE SONS OF
ATTILLA TO THE EAST ONCE AGAIN**

Kaloyan Chobanov

PhD student, Department of Ancient and Medieval History, “St Cyril and St Methodius”
University of Veliko Tarnovo, Teodosij Tarnovski Str. No. 2, 5003, Veliko Tarnovo,
Bulgaria, e-mail: kaloyanchobanov@abv.bg, ORCID: 0009-0009-2098-6632

The article traces the process of migration of Attila's sons to the east from the second half of the 5th century. In the historiographical tradition, this process is considered as a one-time,

full-scale act, carried out either immediately after the battle at the Nedao river (Pannonia) in 454 or a decade after it.

In the present study it is established that the sons of Attila withdrew eastward from the Carpathians, not all at once, but in stages in the period 454–466. The analysis of the sources allows us to talk about at least three such migrations. The first to leave the Middle Danube were the Attila's sons, who were in the circle of Elak. This happened in 454 after Elak fell slain in a battle with the Gepids and their allies. The new habitats of his brothers can be found in the easternmost ends of the Steppe Empire - to the banks of the Don river. Second are the Huns led by Attila's youngest son Ernach. In 454 or in the following year 455 after their unsuccessful military campaign against the Ostrogoths, they were forced to retreat to the banks of the Dnieper river in eastern neighborhood with the first group. Third and last are the Huns leading by Dengizih. After another severe defeat by the Ostrogoths in the mid-460s, this son of Attila migrated east from the Carpathians, finding himself neighboring his brother Ernach to the east.

Keywords: Migration, east, sons, Attila, Elak, Ernach, Degizichus

Смъртта на Атила през 453 г. предизвиква поредица от събития в районите на Среден Дунав и Тиса. Синовете на прочутия завоевател започват разпри помежду си, опитвайки да си поделят властта над подчинените народи, което от своя страна води до недоволството на гепидския крал Ардарик и въстанието му срещу тяхната власт. Кулминацията на всичко това е паметната битка при панонската р. Недао през 454 г., вследствие от която загиват 30 000 хуни и техни съюзници, а редица племена успешно отвоюват независимостта си (Jordanis 1882, 123–126; Подробно за битката при Недао вж. у Thompson 1948, 153–154; Várady 1969, 326–327; Maenchen-Helfen 1973, 144 ff; Pohl 1980, 252 ff). Започва постепенен разпад на това, което традиционно сме свикнали да наричаме „империя/ държава“ на хуните¹ и процес на значителни етнически промени в рамките на нейните граници.

Събитията се развиват динамично. За много кратко време гепиди и остготи се превръщат в новите *велики сили* на Карпатския басейн, поемайки контрола съответно над Дакия и почти цяла Панония. Различни по-малки варварски групи за кратко или по-дълго успяват да изградят независими кралства по бреговете на Среден Дунав и Тиса (Jordanes 1882, 126; Към това: Pohl, 1980, 263 ff; Heather 2007, 355, карта 15).

При това положение позицията на хуните изглежда критична. Застанали между „пасивната хегемония“² на гепидите и военната доминация на остготите,

¹ Вж. напр. немското „Hunnenreich“ (Schmidt 1969; Pohl 1980; Bóna 1991), английското „Hun empire/kingdom“ (Maenchen-Helfen 1973; Thompson 1948; Heather 2007), унгарското „Hun Birodalom“ (Schäfer 2001). В българската историография понятията „империя“ и „държава“ по отношение на племенното обединение на хуните в повечето случаи се използват взаимнозаменяемо (Златарски 1970; Рашев 1996; 2007).

² „passiven Hegemonie“ (Pohl 1980, 268) – израз на Валтер Пол, чрез който определя доминиращото състояние на гепидите след победата им при р. Недао.

за тях не остава друго, освен да напуснат своите територии. През 460-те години виждаме Денгизих и Ернах да консолидират властта си на север от долното течение на р. Дунав, ограничавайки обхвата на Степната империя до нейната източна половина (Maenchen-Helfen 1973, 166; Bóna 1991, 209; Рашев 1996, 38; 2007, 36)³.

Най-подробна информация за миграцията на Атиловите синове на изток откриваме в произведението „Getica“⁴ на Йорданес (VI в.). Според автора хуните се придвижват в тази посока през 450-те години, почти незабавно след битката при р. Недао. Но отново той уведомява за свободните действия на хуни в Южна Панония през 460-те години. Всичко това повдига въпроса за достоверността на тези сведения и правилния им начин на тълкуване. От една страна, в съгласие с Йорданес се приема, че непосредствено след 454 г. синовете на Атила напускат Среден Дунав, но дори мигрирали на изток, са способни да действат в районите на старите си местообитания (вж. напр. Bóna 1991, 208)⁵. От друга страна, се счита, че хронологичната последователност в „Getica“ е нарушена: престоят на хуните по Среден Дунав е много по-продължителен, отколкото го изкарва Йорданес, а придвижването им на изток се случва поне десетилетие след събитията при р. Недао (вж. напр. Heather 2007, 355)⁶.

Проблемът, който стои при изследванията на източната миграция на Атиловите синове, е, че тя се разглежда като еднократен, пълномощабен акт, без значение в случая дали с ранна (ок. 450-те) или с по-късна (ок. 460-те) датировка. Нищо в изворите не позволява да говорим за така развиващ се процес. Напротив, това, което можем да установим, е, че синовете на Атила се изтеглят на изток от Карпатите не вкупом, а постепенно, на няколко етапа през 450-те и 460-те години, вследствие от различни претърпени поражения.

Целта на настоящия текст е да аргументира тези твърдения.

1. Формулировката „синовете на Атила“

По време на престоя си в хунския владетелски двор през 449 г. Приск се среща със съпругата на Атила Херека, която имала от него трима сина (Blockley 1983, 274). Основателно се приема, че това са братята Елак, Денгизих и Ернах

³ Денгизих и Ернах вероятно са следвали типичната за степните народи дуалистична форма на управление с две крила – ляво/източно и дясно/западно (вж. Kim 2013, 57; Mingarelli 2018, 36 ff).

⁴ „De origine actibusque Getarum“, по-известно с краткото си наименование „Getica“, е първото запазено късноантично произведение, което разказва историята на неримски народ. Йорданес го съставя през 551 г. в Константинопол, следвайки изгубената т.нар. „История на готите“ на сенатор Касиодор (V–VI в.) (вж. Nuffelen, Hoof 2020, 1 ff).

⁵ „Nach der Niederlage am Nedaο blieb den Hunnen nichts anderes übrig als die Flucht/ След поражението при Недаο хуните нямаха друг избор, освен да избягат“.

⁶ „The idea that the Huns suddenly disappeared from the Carpathian region in 453/4, for instance, is deeply misleading/ Идеята, че хуните внезапно са изчезнали от Карпатския регион в 453/4, например, е дълбоко подвеждаща“.

(вж. Bóna 1991, 33; Schäfer, 2001, 29; Kim 2013, 30; Mingarelli 2018, 39, 48). Всъщност историческите събития на хуните след 454 г. се развиват именно около тях. По този повод Ото Менхен-Хелфен допуска, че е възможно Денгизих и Ернах да са отстранили свои съуправители от властта, подобно на случая с Атила и Бледа (Maenchen-Helfen 1973, 166)⁷. От друга страна, Бернардо Мингарели счита, че протоколът на наследяване на властта при хуните се определя по реда на съпругите, т.е. синовете на Херека са законните наследници на Атила (Mingarelli 2018, 49).

Елак, Денгизих и Ернах може и да са имали някакво право на власт сред хуните, но те не са били единствените синове на Атила. В „*Getica*“ Йорданес ясно свидетелства за тяхната многочисленост, характеризирайки ги като „*perre populus*“ (Iordanis 1882, 125), в буквален превод: почти (цял един) народ. Поради тази причина в научната литература често се срещат твърдения, че различни хунски лидери, появили се в събития след смъртта на Атила, са също негови синове. Като такива най-често биват посочвани Емнецур и Улциндур, споменати в „*Getica*“ като родственици (*consanguinei*) на Ернах, заселили се в провинция Крайбрежна Дакия (Iordanis 1882, 127; срв. Златарски 1970, 77; Várady 1969, 507, note 823); Хормидак, засвидетелстван единствено от Сидоний Аполинарий (V в.) за събития от 460-те години на територията на Дакийския диоцез (Loyen 1960, 13–15; срв. Pohl 1980, 265; Wolfram, 1990, 264; Schäfer 2001, 32); Гие-см, баща на варварския вожд Мундо, за когото се пише у Теофан Изповедник (IX в.) (ГИБИ 1960, 238; срв. Pohl 1980, 290, и Schäfer 2001, 32).

С други думи, когато в изворите четем за „синове на Атила“, без да имаме точно упоменато име, не непременно следва да търсим участие на някой от братята Елак, Денгизих или Ернах.

2. Миграцията на Атиловите синове след поражението при р. Недао (454 г.)

Сред множеството жертви, които хуните дават в битката при Недао, попада и Елак, за когото ни е известно, че е бил най-големият син на Атила и същият го предпочел в управлението си (Iordanis 1882, 125). След 453 г. Елак поема властта над Степната империя⁸, очевидно печелейки борбата за наследство срещу някой от братята си, но губейки войната срещу въстаниците, поведени от крал Ардарик.

⁷ Атила убива своя брат съуправител Бледа през 445 г. (вж. Maenchen-Helfen 1973, 105).

⁸ Ишван Бона го нарича „*Großkönig der Hunnen*/ Велик крал на хуните“ (Bóna 1991, 207); Бернардо Мингарели приема, че Денгизих е бил негов съуправител (на Западното крило!) (Mingarelli 2018, 51). Това ми се струва неприемливо – Елак умира през 454 г., а Денгизих се появява на историческата сцена поне десетилетие по-късно.

Тежкото поражение от гепидите и смъртта на Елак водят до първата източна миграция на хуните. Йорданес я описва по този начин:

„След неговата смърт [на Елак – бел. К. Ч.] останалите братя били прогонени чак до крайбрежието на Понтийското море, гдето, както писахме, обитавали по-рано готите“ (ЛИБИ 1958, 357).

Не можем да сме сигурни кои точно са синовете на Атила, прогонени на изток (ще видим, че Денгизих и Ернах продължават да стоят на запад!). Ясно е, че те са били в обкръжението на Елак и са признавали властта му⁹. Струва ми се, че изборът им на миграция въобще не е случаен. Още преди смъртта на Атила Елак управлява акацирите и другите племена, живеещи край Черно море в Скития (Blockley 1983, 274). Територия, която може да се ограничи на изток до бреговете на р. Дон¹⁰. Точно там се изтеглят и братята на Елак – към Причерноморските брегове, където някога живеели готите, преди да посрещнат удара на хуните през 375 г. (За тези събития вж. Maenchen-Helfen 1973, 18–26; Bóna 1991, 9–17.)

3. Миграцията на Ернах след първото поражение от остготите (454/455 г.)

Йорданес разказва, че малко след битката при р. Недао синовете на Атила нападат остготите на Валамир, намиращи се по това време в Южна Панония. Причината за тази атака е опитът да хуните да възстановят господството си над готското племе. Това се случва малко след Недао, вероятно през същата 454 (Heather 1991, 246) и през следващата 455 г. (Maenchen-Helfen 1973, 158).

Само в рамките може би на месеци синовете на Атила търпят второ голямо поражение: *„обърнати в бягство, те се отпавили към онези области на Скития, където текат водите на река Данабра, наречена Вар на езика на хуните“* (ЛИБИ 1958, 360).

Данабра (Danabri) е река Днепър в Северозападното Причерноморие. Карлайл Макартни погрешно предлага поправка в текста и чете Danubii вместо Danabri, опитвайки се да я идентифицира с Дунав (Macartney 1934, 108), следван

⁹ Приема се, че при р. Недао хуните действат заедно срещу гепидите и техните съюзници. Тибор Шафер пръв нарушава тази традиция, считайки, че наследниците на Атила не се помиряват през 454 г., а действат на отделни групи. Изобретателна, но твърде рискована и в много точки хипотетична, остава идеята на автора, че Денгизих и Арадрик се бият на една страна срещу Елак (Schäfer 2001, 30–32).

¹⁰ Географските граници на маргиналното влияние на Атила на изток се простират до племето на акацирите (Heather 2007, 363), което можем да локализираме при басейна на Долен Дон (Казанский, Мастыкова 2022).

от Томпсън (Thompson 1948, 154, note 2)¹¹, което заслужено му печели критика от Ото Менхен-Хелфен (Maenchen-Helfen 1973, 158)¹².

В научната литература доминиращо е виждането, че синовете на Атила, които са отблъснати към Днепър след нападението над Валамир, са същите, които вече напуснаха Среден Дунав след битката при р. Недао. Следователно хунската атака в Панония е извършена от земите на дн. Южна Украйна. (За този ред на събития вж. Дечев 1926, 7–8; Thompson 1948, 153; Schmidt 1969, 272; Bóna 1991, 208.) Всичко това създава впечатление за една поредица от преходи на дълги разстояния, извършени в много кратък интервал от време – бягство към Причерноморието, много скорошно завръщане към Среден Дунав и отново бягство на изток.

Още на пръв поглед това изглежда невъзможно – за да стигнат до остготите в Панония от предполагаемото си местоположение в Причерноморието, хуните трябва да минат необезпокоявани през цяла Дакия, контролирана по това време от гепидите – техният най-голям враг от Недао (вж. Macartney 1934, 108; Maenchen-Helfen 1973, 158, които първи обръщат внимание на това).

За да се „спаси“ съобщението за повторното завръщане на Атиловите синове към Среден Дунав, се срещат редица предположения. Според Димитър Дечев хуните заобиколили гепидите, следвайки севернокарпатските пътища (Дечев 1926, 8–9). Лудвиг Шмидт приема, че маршрутът на хуните към Панония е минавал покрай Дунав (Schmidt 1969, 272). В последните години Тибор Шефер стига още по-далеч, твърдейки че Денгизих (извършителят на това нападение според него!) бил съюзник на гепидите дори още от битката при р. Недао, което му осигурявало безпрепятственото преминаване през земите им (Schäfer 2001, 31 ff, особено 33).

Но всичко това е излишно върнем ли се към твърдението на Йорданес, че синовете на Атила били толкова многобройни, че представлявали цял един народ (*pepe populus*). Няма причина да вярваме, че групата хуни, която напуска Среден Дунав непосредствено след смъртта на Елак, е идентична с тази, която напуска същия район веднага след поражението си от остготите. По-вероятно и логическо издържано би било да се приеме, че става дума за миграция на различни синове на Атила.

И все пак, знаем ли името на поне един от тях, който се оттегля към бреговете на Днепър през 450-те? Йорданес не споменава имена. В една по-късна по време хроника – дело на бенедиктинския монах Зигеберт (XI–XII в.), четем, че Ернах бил водачът на атаката срещу Валамир от 454/455 г. Съобщението е следното:

¹¹ Макартни се опитва да докаже, че синовете на Атила никога не са напускали междуречието Дунав–Тиса.

¹² Менхен-Хелфен отбелязва, че Danubii се среща само в един кодекс, който е пълен с грешки, и припомня, че според Йорданес Danabri тече в Скития, а не в Панония.

„*Hernac filius Attilae, Hunorum rex, Ostrogothos quasi refugas dominationis suae bello repetens, super Walamerem irruit; a quo victi Huni, in ultimas Scythiae partes fugere sunt compulsi* / *Ернак, синът на Атила, кралят на хуните, опитвайки се да върне чрез война остготите, избягали от неговата власт, напада Валамир; обаче, победени от тях, хуните са принудени да избягат в далечните краища на Скития* (Sigeberti Gemblacensis 1844, 310)¹³.

Съответно Ернах е един от синовете на Атила, който през 454/455 г. мигрира на изток. Събраната информация от Йорданес и по-късния по време Зигиберт ни позволява да определим точните му местообитания – бреговете на р. Днепър в Скития. Точно там, където модерната българска историография поставя резиденцията му. На левия бряг на р. Днепър, в района на Новогригориевка, където е открит хунски некропол с трупоизгаряне от IV–V в. (Рашев 1996, 38–39; 2007, 37; Chobanov 2022, 5).

До момента установихме две хунски групи с източна миграция. Синовете на Атила от обкръжението на Елак, заселили се в най-източната част на Степната империя, вероятно около р. Дон, и групата на Ернах западно от тях – при Днепър.

4. Миграцията на Денгизих след второто поражение от остготите (463–466 г.)

Денгизих не е споменат като участник нито в боевете при Недао, нито в атаката над Валамир (макар да не липсва такава идея¹⁴). Той се появява в изворите за събития от 460-те като крал/вожд на хуните (вж. Jordanis 1882, 128: „*rex Hunorum Dintzic*“).

След близо цяло десетилетие териториите на Валамир за втори път са нападнати от хуни, като този път името на водача е посочено – Денгизих, синът на Атила. Научавайки, че Валамир потегля към земите на садагите, хунският вожд събира племената улцинцури, ангисцири, битугури, бардори и обсажда панонския град Басиана (разположен между Сирмиум и Сингидунум). При това положение Валамир преустановява похода си, отправя се срещу хуните и ги

¹³ Зигиберт пише близо седем века след тези събития, което донякъде обяснява пренебрегването на хрониката му при реконструиране на събитията след 454 г. Сведението му за Ернах обаче е едно уникално допълнение към текста на Йорданес, хвърлящо необходимата светлина за миграцията на Атиловите синове на изток. Впрочем Е. Томпсън, но явно не използвайки съобщението у Зигиберт, също пише, че тук хуните са били под ръководството на Ернах (Thompson 1948, 154).

¹⁴ Без основание и без опора в изворите, Тибор Шефер пише, че Денгизих водил нападението над Валамир през 454/455 г. (Schäfer 2001, 33).

прогонва от своите предели (Iordanis 1882, 128–129). Йорданес със задоволство отбелязва, че след тази битка „хуните, които останали от онова време, и досега треперят от готското оръжие“ (ЛИБИ 1958, 361). Датата на този сблъсък се пада в периода 463/464–466 г. (вж. Maenchen-Helfen 1973, 162–164).

Прави впечатление, че Валамир дори не може да стигне до съседното племе на садагите¹⁵, когато е атакуван от Денгизих. Йорданес изрично отбелязва, че остготският крал преустановил похода си. Бързата мобилизация на войските на Денгизих показва, че хунското нападение не може да бъде извършено от далечните Причерноморски райони, което достатъчно ясно свидетелства за продължителния му престой по Среден Дунав¹⁶.

Веселин Бешевлиев отрича източна миграция на Денгизих, приемайки, че Атиловият син остава в междуречието Дунав–Тиса до смъртта си през 468/469 г. (Beševliev 1970, 42)¹⁷. Но информацията, която получаваме от Приск, не позволява подобно тълкуване.

През 467 г. намираме Денгизих да действа в районите на Тракия, под която в писанията на Приск се разбира диоцезът на префектура Ориент със северо-западна граница при устието на р. Вит (имаме основание да приемем това¹⁸). Първо Денгизих застава с армията си на брега на Дунав срещу римския военачалник Анагаст, който държал отбраната на реката откъм диоцеца (Blockley 1983, 354; за датата вж. Blockley 1981, 121–122), а по-късно през същата година воюва срещу римските войски в Тракия (Blockley 1983, 356; за датата вж. Blockley 1981, 122).

Този район на действие на Денгизих, отдалечен от Среден Дунав и по-близо до провинция Долна Мизия, имплицитно поставя сина на Атила вече на изток от Карпатите. Миграцията му съответно може да се датира след поражението му от остготите между 463–466 г. и преди срещата му с Анагаст при Дунав през 467 г. Най-вероятно през 466 г., когато с Ернах изпращат съвместното си (първо и единствено) пратеничество до император Лъв I (457–474), чрез което искат да сключат мир с Византия и да възстановят търговските си взаимоотношения с нея при р. Дунав (Blockley 1983, 352; за датата вж. Maenchen-Helfen 1973, 165; Blockley 1981, 121).

¹⁵ Селищният район на садагите е определен от Йорданес като „interiorem Pannoniam“ (Iordanis 1882, 128), което вероятно ще рече провинция Pannonia Valeria, на север-североизток от езерото Пелзо (вж. Várady 1969, 335).

¹⁶ Според Ото Менхен-Хелфен хунската атака идва от юг – от провинция Крайбрежна Дакия (Maenchen-Helfen 1973, 164).

¹⁷ По същество това е доразвиване на тезата на Карлайл Макартни (срв. Macartney 1934, 109) с тази разлика, че според българския изследовател поне Ернах е мигрирал на изток в някакъв момент преди 468/469 г. (вж. Beševliev 1970, 43).

¹⁸ Приск нарича Маргус, Ниш и Виминациум илирийски градове, имайки очевидно предвид едноименната префектура, граничеща на изток с диоцеца Тракия (вж. Blockley 1983, 224, 230).

Без точна информация в изворите е трудно да се определи районът, който Денгизих контролира на изток. Приема се (най-общо), че това са степите на север от Долни Дунав и на запад от земите на Ернах (вж. Maenchen-Helfen 1973, 166: „Dengizich had cros.sed into Wallachia“; Рашев 1996, 38; 2007, 36; Schäfer 2001, 33).

Заклучение

След смъртта на Атила през 453 г. гепидите и остготите се превръщат в доминираща сила в Карпатския басейн, което значително подкопава позицията на хуните в този регион. В рамките на малко повече от десетилетие синовете на Атила губят три значителни битки в Панония, вследствие от което са принудени да мигрират на изток.

Първи напускат Среден Дунав синовете на Атила, които се намират в обкръжението на Елак. Това се случва през 454 г., след като Елак пада убит в битка с гепидите и техните съюзници. Новите местообитания на братята му могат да се потърсят в най-източните краища на Степната империя – до бреговете на р. Дон.

Втори са хуните, водени от най-малкия син на Атила Ернах. През 454 или през следващата 455 г. след неуспешната си военна кампания срещу остготите те са принудени да се изтеглят към бреговете на р. Днепър в източно съседство с първата група.

Трети и последни са хуните около Денгизих. След ново тежко поражение от остготите през средата на 460-те този син на Атила мигрира на изток от Карпатите в източно съседство с брат си Ернах.

С други думи, анализът на изворите ни позволява да говорим за поне три миграции на изток на Атиловите синове, случили се поетапно в периода 454–466 г.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Beševliev, V. Aus der Geschichte der Protobulgarien. *Etudes Balkaniques*, 7/2, 1970, p. 42.
- Blockley, R. 1981. The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus. Vol. I. Liverpool, p. 121–122.
- Blockley, R. 1983. The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus. Vol. II. Text, Translation and Historiographical Notes. Liverpool, p. 274–356.
- Bóna, I. 1991. Das Hunnenreich. Stuttgart, 1991.
- Chobanov, T. 2022. Ethnic Perceptions, Shaping of Identities and the Emerging of Statehood – the Case of Bulgar Tribes in 5th–7th Century. *Bulgarian Historical Review*, p. 5.
- Dechev, D. Iztochno-germanskiyat proizvod na balgarskoto narodnostno ime. *Godishnik na Sofijskia universitet, Istoriko-filologicheski fakultet* [The East German Origin of the Bulgarian National Name. Yearbook of the Sofia University, Faculty of History and Philology]. Kniga XXII, 11, s. 1–25. (In Bulgarian).

Дечев, Д. 1926. Източно-германският произход на българското народностно име. *Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, Книга XXII, 11, с. 1–25.

GIBI 1960. Gratski izvori za balgarskata istoria [Greek Sources for Bulgarian History]. Т. 3. Sofia, s. 234. (In Bulgarian).

ГИБИ 1960. Гръцки извори за българската история. Т. 3. София, с. 238.

Heather, P. 1991. *Goths and Romans 332–489*. Oxford, p. 246.

Heather, P. 2007. *The Fall of the Roman Empire: A New History of Rome and the Barbarians*. Oxford University Press, p. 355–363.

Iordanis 1882. *Romana et Getica, rec. Th. Mommsen. Monumenta Germaniae historica. Auctorvm antiquissimorum. Vol. V. Part. 1. Berolini, 1882.*

Kazanskiy, M., Mastykova, A. 2022. Akatsiry: severnaya okraina kочеvoy stepi poсле Attily. *Kratkie soobshthenia Instituta arheologii* [Akatsir: Northern Edge of the Nomadic Steppe after Attila. Brief Communications from the Institute of Archeology]. Vypusk 267. Moskva, s. 221–241. (In Russian).

Казанский, М., Мастыкова, А. 2022. Акациры: северная окраина кочевой степи после Атиллы. *Краткие сообщения Института археологии*. Выпуск 267. Москва, с. 221–241.

Kim, H. 2013. *The Huns, Rome and the Birth of Europe*. Cambridge University Press, 2013, p. 30–57.

LIBI 1958. Latinski izvori za balgarskata istoria [Latin Sources for Bulgarian History]. Т. 1. Sofia, s. 357–361. (In Bulgarian).

ЛИБИ 1958. Латински извори за българската история. Т. 1. София, с. 357–361.

Loyen, A. 1960. *Sidone Apollinaire. T. I. Poemes*. Paris, p. 13–15.

Macartney, C. 1934. *The End of the Huns. Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher*. Vol. 10, p. 106–114.

Maenchen-Helfen, O. 1973. *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*. University of California Press, 1973.

Mingarelli, B. 2018. *Collapse of the Hunnic Empire: Jordanes. Ardaric and the Battle of Nedao. A Thesis Submitted to the Faculty of Arts in Conformity with the Requirements for the Degree of Master of Arts in Classical Studies*. Ottawa, 2018, p. 36–51.

Nuffelen, P., Hoof, L. 2020. *Jordanes: Romana and Getica (Translated Texts for Historians, vol. 75)*. Liverpool, 2020.

Pohl, W. 1980. *Die Gepiden und die Gentes an der mittleren Donau nach dem Zerfall des Attilareiches*. In: Herwig Wolfram, Falko Daim (Hrsg.). *Die Völker an der mittleren und unteren Donau im fünften und sechsten Jahrhundert*. Wien, 1980.

Rashev, R. 1996. *Darzhavata na Ernah i negovite naslednitsi. Balgarite v Severnoto Prichernomorie* [The State of Ernach and His Successors. Bulgarians in the Northern Black Sea Region]. Т. V. Veliko Tarnovo, s. 37–41. (In Bulgarian).

Рашев, Р. 1996. *Държавата на Ернах и неговите наследници. Българите в Северното Причерноморие*. Т. V. Велико Търново, с. 37–41.

Rashev, R. 2007. *Prabalgarite prez V–VII v. (chetvarto dopalnitelno izdanie)* [Proto-Bulgarians in the 5th–7th Centuries]. Fourth Supplementary Edition. Veliko Tarnovo, s. 36–39. (In Bulgarian).

Рашев, Р. 2007. *Прабългарите през V–VII в.* 4. доп. изд. Велико Търново, с. 36–39.

Schäfer, T. 2001. *A hun birodalom felbomlása*. In: *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*. Szerk.: Felföldi Szabolcs_Sinkovics Balázs. Magyar Ístörténeti Könyvtár 15. Budapest, p. 25–35.

Schmidt, L. 1969. Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung. Die Ostgermanen. München: Unveränderter Nachdruck, p. 272.

Sieberti Gemblacensis 1844. Chronographia. Monumenta Germaniae historica, scriptores. T. VI. Hanover, p. 310.

Thompson, E. 1948. A history of Attila and the Huns. Oxford, p. 153–154.

Várady, L. 1969. Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376–476). Budapest.

Wolfram, H. 1990. Die Goten: Von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts. Entwurf einer historischen Ethnographie (Dritte, neubearbeitete Auflage). C. H. Beck, 1990, p. 264.

Zlatarski, V. 1970. Istoria na balgarskata darzhava prez Srednite vekove [History of the Bulgarian State in the Middle Ages]. T. 1. Chast 1. Sofia, s. 77. (In Bulgarian).

Златарски, В. 1970. История на българската държава през Средните векове. Т. 1. Част 1. София, с. 77.

Дата на подаване на статията в редакцията: 17.01.2025 г.